

A föderalizmustól visszafelé vezető úton

Az elmúlt tíz év európai integrációtörténetének egyik legdivatosabb fogalma az európai stratégiai szuverenitás – vagy a franciák által inkább kedvelt formában: autonómia – volt. A 2016-ban már az Európai Unió Globális Stratégiájának egyik központi elemeként szereplő fogalom népszerűségét nem utolsósorban éppen tartalmának tisztázatlansága okozta: mindenki azt látta bele, amit az Európa jövőjével kapcsolatos vágyai megengedtek.¹

Egyesek számára mindez egy külpolitikai értelemben önállóbb, az Egyesült Államoktól nagyobb távolságot tartó Európai Uniót ígért, míg mások az atlantista elkötelezettség érintetlenül hagyása mellett fokozott uniós külpolitikai jelenlétet láttak benne. Ahogyan azonban az általában lenni szokott, a fogalmi tisztázatlanság előbb-utóbb politikai különbségeket is láttatni engedett.

A kezdetben alapvetően a globális szerepvállalás kapcsán emlegetett kifejezés egyre inkább európai belpolitikai tartalmi elemekkel is gazdagodott,² és különösen a Donald Trump, majd Emmanuel Macron elnökké választását követő időszakban ideológiai jellegűvé is vált. Akik számára Trump maga volt az egész Földet veszélybe sodró populista fenyegetés, azok Macron megválasztásában a józan liberális demokrata Európai Unió választát látták a populista kihívásra. Számukra az európai stratégiai szuverenitás már nem csupán az Európai Unió külpolitikai profilját élesebbé tevő koncepció, hanem fenyegetés is a hagyományos transzatlanti együttműködést fenyegető kihívással szemben.³

Az eredetileg kellemesen homályos fogalom a politikai fejlemények hatására egyre több szakpolitikai elemmel telítődött. A koronavírus-járvány tragikus következményei a fegyveres támadások elleni védelmi kapacitással azonos szintre emelték az egészségügyi-járványügyi intézkedés fontosságát. A pandémia által megszakított kereskedelmi és ellátási útvonalak pedig fájdalmasan figyelmeztették az európai uniós tagállamokat gazdasági kiszolgáltatottságukra. Mindennek következtében az európai stratégiai szuverenitás

¹ European External Action Service 2019.

² DEMPSEY 2023.

³ BENNER 2021.

hamarosan magába foglalta a biztonság mellett az egészségügyet, a digitalizációt, valamint a klíma- és gazdaságpolitikát.⁴

Nem véletlen, hogy az ekkorra már folyamatosan bővülő tartalommal rendelkező fogalom lett a 2022 első félévében megrendezett francia európai uniós elnökség központi eleme is. Különös hangsúlyt adott a fogalom széles körű bevezetésének az a tény, hogy február 24-én Oroszország megtámadta Ukrajnát, és ezzel az európai stratégiai szuverenitással kapcsolatos kérdések új, élesebb megvilágításba kerültek.

Akik a föderális Európa előhírnökét látták benne, ők már a koronavírus-járványra adott válaszok során is az európai föderáció létrejöttét hiányolták. Most, a szomszédságban zajló háború kitörésével hangjuk még erősebb lett. Furcsa módon azonban a háború okozta új helyzet inkább hátráltatta, mint segítette az európai stratégiai szuverenitásnak a föderalizmus céljaiba illesztését.

Az orosz–ukrán háború ugyanis egyértelműen megmutatta nemcsak azt, hogy az Európai Unió nem rendelkezik a stratégiai szuverenitás legalapvetőbb elemeivel sem, hanem arra is rámutatott, hogy megalapozatlanok azok az álmok, amelyek az Európai Uniót az Egyesült Államokkal egyenlő súlyú partnerként képzelik el. A háború végletesen kiélezte az erőviszonyokat, és egyértelműen megmutatta, hogy az Egyesült Államok világhatalom, az Európai Unió pedig nem az, mert nem is lehet az.

Ráadásul a migrációs válság, a gazdasági nehézségek következtében változó választópolgári preferenciák a nemzeti megoldásokat előtérbe helyező pártok előretörését hozták. Mindez ugyancsak abba az irányba hatott, hogy az európai stratégiai szuverenitás koncepciójánál is a nemzeti motívumok váljanak hangsúlyosabbakká. Így jelenik meg a hagyományos francia külpolitikai logika az európai stratégiai szuverenitás mezébe öltözve a Kínával fenntartott kapcsolatok tekintetében, élénk német reakciókat kiváltva.⁵

Hasonlóképpen így jelenik meg egy új interpretációja is a fogalomnak az Európai Néppárt szellemi háttérintézményének számító Martens Központ egyik elemzésében. A tanulmány már egyértelműen túlzásként említi az európai szuverenitás föderalista koncepcióját, és lándzsát tör a fogalom szubszidiaritáson alapuló értelmezése, az úgynevezett „szuverenitások szuverenitása” koncepció mellett.⁶

⁴ European Council of Foreign Relations [é. n.].

⁵ NAVRACSICS 2023.

⁶ CHRYSSOGELOS 2023.

Az európai szuverenitás fogalma tehát elődjeihez – uniós állampolgárság stb. – hasonlóan ugyanazt az utat járja be: megjelenését követően az első időszakban szinte csodaszerként kezelik az európai föderáció elkötelezett hívei. Rövid idő után azonban a reálpolitikai fejlemények bebizonyítják a fogalmi túlfeszítés sérülékenységét. Ezzel pedig megindul a fogalom tartalmának és szerepének tisztázása is. Mindez azonban nem elvesztegetett idő, és nem is tévút: ez a folyamat nemcsak az európai integráció valódi dinamikáját illusztrálja, hanem egyben használhatóvá is teszi a sokszor eredetileg csak politikai szlogenként használt fogalmakat.

2023. július 7.

Felhasznált irodalom

- BENNER, Thorsten (2021): The Undeniable Pessimism of Angela Merkel. *Foreignpolicy.com*, 2021. július 14. Online: <https://foreignpolicy.com/2021/07/14/the-undeniable-pessimism-of-angela-merkels-worldview/>
- CHRYSSOGELOS, Angelos (2023): European Sovereignty Between Autonomy and Dependence: A Guide for EU Policy. *Martenscentre.eu*, 2023. június 22. Online: www.martenscentre.eu/publication/european-sovereignty-between-autonomy-and-dependence-a-guide-for-eu-policy/
- DEMPSEY, Judy (2023): Judy Asks: Is European Strategic Autonomy Over? *Carnegie Europe*, 2023. január 19. Online: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/88838>
- European Council of Foreign Relations [é. n.]: *European Sovereignty*. Online: https://ecfr.eu/europeanpower/european_sovereignty/
- European External Action Service (2022): *A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*. 2019. december 15. Online: www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en
- NAVRACSICS Tibor (2023): Válság vagy tisztázó vita? Kérdőjelek a stratégiai szuverenitás koncepciója körül. *Ludovika.hu*, 2023. április 20. Online: www.ludovika.hu/blogok/ot-perc-europa-blog/2023/04/20/valsag-vagy-tisztazo-vita-kerdojelek-a-strategiai-szuverenitas-koncepcioja-korul/